

Geleneğin Güncellenmesi Bağlamında "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" Hikâyesiyle "Deli Dumrul Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Hop Dedik: Deli Dumrul" Adlı Sinema Filmlerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Deneme*

As a Part of Updating the Tradition, an Essay on the Comparison of the Story "Duha Kocaoğlu Deli Dumrul" and Motion Pictures "Deli Dumrul Kurtlar Kuşlar Âleminde" and "Hop Dedik: Deli Dumrul"

Erhan SOLMAZ**

Özet

Gelenek, kuşaktan kuşağa aktarılmak suretiyle toplumu meydana getiren bireyleri bir arada tutan kültürel değer, tavır ve davranışlardır. Geleneğin nispeten de olsa bir yaptırım gücü bulunmaktadır. Gelenek, geçmişten gelen değerlerin bir sonraki kuşağa aktarılması demek olduğundan bünyesinde bir sürekliliği de barındırır. Değişen sosyo-kültürel şartlara bağlı olarak bu "süreklilik" de varlığını devam ettirebilmek için kendini güncellemek durumundadır. Geleneğe ait unsurlar bu güncelleme noktasında orijinalinde var olan unsurları sunum bağlamında aslından çok da uzaklaşmadan çağa taşımak zorundadır. Bu makalede Türk sözlü geleneğinin en önemli eserlerinden biri olan Dede Korkut Kitabı'nın "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" adlı beşinci hikâyesi ile "Deli Dumrul Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Hop Dedik: Deli Dumrul" adlı sinema filmleri; kişi kadrosu, zaman-mekân ve olayların işleniş bakımından karşılaştırılmıştır. Giriş bölümünde söz konusu eser ve sinema filmleri arasındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilmiş, sonra geleneğin sinema filmlerinde ne ölçüde yaşatıldığı, değişim ve geleneğin güncellenmesi bağlamında ne kadar başarılı bulunduğu tartışılmış ve sonuç bölümünde ise bu konudaki önerilere yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Gelenek, geçmiş, süreklilik, yenilik, güncelleme, Deli Dumrul*

Abstract

Tradition refers to cultural values, attitudes, and behaviours that generates a society and holds people together by means of handing it from generation to generation. Tradition has the power of sanction to some extent. As it means transferring the values from the past to the next generation, tradition contains "continuity" in itself. Depending on socio-cultural conditions, this continuity has to update itself in order to continue its existence. At the point of this update, the elements belonging to tradition have to transfer the elements existing in its essence to the contemporary age without moving away from the original very much. In this assertion, "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" which is the fifth story of the Book of Dada

* Bu makale ilk olarak, E.Ü. Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü tarafından düzenlenen "III. Uluslararası Türk Dünyası Kültür Kongresi: Dede Korkut ve Türk Dünyası" (19-23 Ekim 2015, Çeşme-İzmir) adlı kongrede bildiri olarak sunulmuştur. Mevcut makale söz konusu bildirinin yeniden gözden geçirilmiş ve genişletilmiş şeklidir.

** Okutman, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Türk Dili Bölümü, esolmaz@aku.edu.tr

Gorgud (Dede Korkut), one of the most important works of Turkish oral tradition, and two motion pictures which are "Deli Dumrul Kurtlar Kuşlar Aleminde" and "Hop Dedik: Deli Dumrul" are compared with regards to "dramatis personal casting", time and place and course of events. In the introductory chapter, the similarities and differences between the aforementioned two works are detected. Then it is discussed to what extent the tradition is maintained in the motion pictures and how successfully variations and updating of tradition are fulfilled. In the conclusion part, some suggestions regarding this issue are stated.

Keywords: Tradition, history, continuity, modernity, updating, Deli Dumrul

Günümüz halk bilimcilerinin üzerinde önemle durdukları konulardan biri geleneğe ait unsurların güncellenmesidir. Halk bilgisi yaratmalarının güncellenmesinin gerekli olup olmadığı, gerekli ise bunu yapacak olan kişilerde bulunması gereken özellikler vb. gibi sorular, güncellenmenin nasıl, hangi yöntemlerle ve kim tarafından yapılması gerektiğini sorgulama çabalarının bir ürünüdür. Halk bilgisi ürünlerinin temsil ve sunum aşamasını da kapsayan bu sorular, bugün aslında bilinçsiz bir şekilde tüketilen geleneğin var olma mücadelesinin ifadesidir. Bizim de bildirimize kaynak teşkil eden bu probleme geçmeden önce konuyla doğrudan ilgili bazı kavramların üzerinde durmak yerinde olacaktır. Bu aşamada konunun daha iyi anlaşılması için üzerinde duracağımız ilk kavram "geleneğin"tir.

Geleneğin, Türk Dil Kurumu sözlüğünde: "*Bir toplumda, bir toplulukta eskiden kalmış olmaları dolayısıyla saygın tutulup kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan kültürel kalıntılar, alışkanlıklar, bilgi, töre ve davranışlar, anane, tradisyon*" [TDK 2011: 920] olarak tanımlanmıştır. Örnek, geleneğin "*sözlü ve yazılı olmak üzere iki bölüme ayrılan ve bir toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıtları, alışkanlıklar, bilgiler, töreler, davranışlar*" [Örnek 1973: 29] olarak tanımlar. Geleneğin halk bilimi açısından sorgulayan Metin Ekici ise "*eskiden beri devam edip gelen gayriresmî yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı*" tanımlamasını yapar [Ekici 2004: 18].

Bu tanımlardan da anlaşılacağı üzere geleneğin, içinde doğup büyüdüğü toplumun dün ile bugün arasındaki bağı kuran ve kavramsal olarak da bünyesinde sürekliliği barındıran bir terimdir. Geleneğin yaratılıp yaşatılmasında en önemli araç dildir. Dil sayesinde yaratılan ve taşınan geleneğin önce sözlü kültür ortamında meydana getirilip daha sonra yazıya geçirilebilir. Türk kültüründe de bu durum böyledir. Sözlü ortamda yaratılan halk bilgisi ürünleri yine sözlü geleneğin sayesinde daha sonraki kuşaklara aktarılmıştır. Sözlü olarak meydana getirilen bu yaratmalar belirli bir zaman sonra yazıya geçirilmiş ve günümüze kadar taşınmıştır.

Oğuznamecilik geleneğinin bir ürünü olan ve 15. yüzyılda yazıya geçirildiği düşünülen Dede Korkut Kitabı'nın Dresden nüshası; *Kitâb-ı Dedem Korkut alâ lîsân-ı tâife-i Oğuzân* adını taşımakta olup içinde bir mukaddime ile "boy" adını taşıyan on iki hikâye bulunmaktadır. Altı hikâyeden oluşan Vatikan nüshası *Hikâyet-i Oğuz- name-i Kazan Beg ve Gayri* adını taşımaktadır [Ergin 1997: 64-66].

Türk sözlü geleneğinin en büyük ve en görkemli eserlerinden biri olan Dede Korkut'ta Türklerin sosyo-kültürel hayatı, dünya görüşü, aile içi ilişkileri, ekonomik yapıları, inanç dünyaları, toplumun içyapısı, tabiat-insan mücadelesi gibi birçok unsur hakkında kıymetli bilgiler bulunmakla beraber mitolojik dünyadan medeni dünyaya olan yolculuğumuz hak-

kında da önemli ipuçları verilmektedir [Abdulla 2012: 24-26]. Eser bundan dolayı kültür tarihimiz açısından önemli bir yere sahiptir.

Dede Korkut Kitabı ile ilgili olarak bugüne kadar birçok çalışma yapılmıştır. Son zamanlarda eserin, boylarda anlatılan olaylardaki kahramanlardan yola çıkılarak roman, şiir, öykü, televizyon dizisi, sinema filmi gibi pek çok aktarmaya ilham kaynağı olduğunu görmekteyiz. İlk olarak 1988'de Derviş Pasin tarafından Dede Korkut Kitabı'ndan alınarak çizgi filme aktarılan Türkiye'nin ilk uzun metrajlı filmi "Boğaç Han", 1990'lı yıllarda Kültür Bakanlığının Türk kültürünü tanıtmaya yönelik hazırlanmış olduğu "Dedem Korkut" adlı çizgi filmler ve 2007 yılında TRT 1'de yayına başlayan ve yönetmenliğini Atilla Candemir'in yaptığı "*Dede Korkut Hikâyeleri*" adlı dizi film, bu türden örnekler arasında yer almaktadır. Bu örneklerle Oğuz Yalçın yönetmenliğinde çekilen '*Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde 2010*' ve '*Hop Dedik: Deli Dumrul (2011)*' gibi yapıtları da ekleyebiliriz. Son olarak 2012 yılında TRT Çocuk'ta yayınlanan '*Dede Korkut Hikâyeleri*' adlı animasyon çizgi film, Dede Korkut Kitabı'nda yer alan anlatmalara uygun olarak, izleyicilerin beğenisine sunulmuştur" [Özdamar 2014: 126-127].

Biz de makalemizde senaryosu Fatih Yıldız tarafından yazılıp Oğuz Yalçın tarafından 2010 yılında perdede aktarılan "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" adlı sinema filmini geleneğin güncellenmesi bağlamında değerlendirdik. Bu değerlendirmeye geçmeden önce "geleneğin güncellenmesi" kavramı hususunda bilgi vermek yerinde olacaktır.

Günümüzde halk bilimi çalışmalarının yaygınlaşmasıyla birlikte aslında pek çok kavram sorgulanmaya başlanmıştır. "Gelenek" terimi kavramsal olarak durağanlığı mı yoksa değişebilir olmayı mı ifade eder? Gelenek kavramına belli bir muhafazakârlıkla mı yaklaşılmalı ya da bu kavram çağın şartlarına göre mi değerlendirilmeli? Bu konuda Ekici'nin yaklaşımını konunun önemi bakımından uygun buluyoruz. Ekici'ye göre "*gelenek kavramı içerisinde mutlaka gereken önemli unsurlar arasında 'yaratıcılık' ve 'değişme' yer almaktadır. İlk bakışta 'gelenek' ve 'değişme' kavramları belki birbirine zıt olarak görülebilir. Ancak her kuşakla değişen zaman, mekân ve kültürel çevre ve özellikle kültürün teknolojik yönü, kültür içindeki diğer iki birimi; 'toplumsal örgütlenme' ve 'ideolojik birimleri' de belli ölçüde değiştirmektedir*" [Ekici 2008: 34].

Bu değişme olumlu yönde olduğunda gelenek bunu anlayışla kabul etmiş, tersi durumda ise reddetmiştir. Yine burada değişim kavramını anlatırken Ruhi Ersoy'un bu konu hakkındaki şu görüşüne yer vermek gerekir: "*Değişen ihtiyaç ve anlayışlar çerçevesinde bazı unsurlar kısılar, unutulurken bazı unsurlar yeni anlayışa göre daha çok ön plana çıkarılır. Aynı malzemeden ve enformasyondan farklı söylemler inşasıyla farklı anlam çerçevelerinin üretimi mümkündür. Zira sözlü gelenekte yaşayan veya şekil bulan kültür unsurları, geleneğin kendi dinamiklerinden sürekli gelişim ve değişim sebebiyle, yapı, biçim, muhteva ve fonksiyon bakımından çeşitli derecelerde değişikliklere uğrarlar*" [Ersoy 2009: 39].

Çağın ihtiyacına göre bünyesinde bireysel yaratıcılığı da barındıran gelenek unsurları değişebilir. Tam da burada kaşımıza güncelleme kavramı çıkmaktadır. O zaman güncelleme nedir? Bu çalışmanın ana çatısını oluşturan Ekici'nin konuyla ilgili makalesinden alıntı yapmak uygun olacaktır: "*Güncelleme; herhangi bir yaratmanın, içinde bulunulan zamana, dar veya geniş anlamda mekâna ve mevcut sosyo-ekonomik yapıya uygun hâle getirilmesidir. Bunu, yeni bir yaratmayı hiç yoktan oluşturmak düşüncesinden ayırmak gerekir. Ancak, daha önceden var olan bir yaratma güncellenebilir*" [Ekici 2008: 36].

Bu öngörüden hareketle halk bilgisi ürünleri güncellenirken, çağa uyarlanırken dikkat edilmesi gereken ana husus orijinalinden çok da uzaklaşmamak, aslını bozmamaktır. "Halk Bilim Araştırmalarında Üçüncü Boyut" adlı makalesiyle bu konuyu tartışmaya açan Ekici,

"ilk boyutun tespit, ikinci boyutun derleme ve üçüncü boyutun da temsil ve sunum olduğunu" ifade etmektedir. Bildirimize kaynaklık eden kısım da üçüncü boyut yani "temsil ve sunum"dur.

Halk bilgisi ürünlerinin sunumu, "bozmak" şeklinde olmamalı, halk bilimi eğitimi almış uzman kişiler tarafından "geliştirilerek" yapılmalıdır. Biz de makalemize konu olan "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde ve Deli Dumrul: Hop Dedik" isimli sinema filmlerini incelerken geleneğin ne ölçüde yaşatıldığı; özgün hikâye ile beyaz perdeye aktarılan senaryolar arasında "kişi kadrosu", "zaman-mekân" ve "olay örgüsü" bakımından benzerlik ve farklılıkların neler olduğunu tespit edip bu konularda görüş ve önerilerimizi sunduk.

1. Kişi Kadrosu

Bu bölümde ana kahraman hakkında bilgi verildikten sonra hikâye ile senaryolar karşılaştırılmış benzerlik ve farklılıkları üzerinde durulmuştur.

1.1. Deli Dumrul

Duha Koca Oğlu Deli Dumrul, Dede Korkut Kitabı'nın Vatikan nüshasında bulunmayıp Dresden nüshasında beşinci hikâye olarak yer alır. İşlediği temanın etkileyici olması sebebiyle masal, efsane, türkü hâline de dönüştürülmüştür [Kaya 2004: 235]. Deli Dumrul'un öyküsü İslam öncesi inançlar ile İslam inancı arasında bir ara aşamadır [Saydam 2013: 35]. Deli Dumrul, Dede Korkut Kitabı'nda gözü kara, inandığı doğrular noktasında Azrail'e bile meydan okuyan bir yigittir.

"Kurtlar Kuşlar Âleminde ve Deli Dumrul: Hop Dedik" filmlerindeki Deli Dumrul karakteri aslında geleneksel değerlere sahip, millî hassasiyetlerine sahip çıkan, mert, yiğit, yardımsever, içi dışı bir olan bir delikanlıdır; ama yıllar önce sokak arasında, tanımadığı ağır yaralı birine yardım etmek isterken suç üstüne kalır. Deli Dumrul, cezasını doldurduğunda artık eğitim çağı geçmiş, meslek sahibi olamamış biridir. Hapishanede tek öğrendiği şey delikanlılık raconudur. Adı katile çıkan Deli Dumrul, hayata tutunabilmek için bu haksız şöhreti kullanacak, güçlülerin söz sahibi olduğu ve kendilerine göre kurdukları bu oyunun keşiştiği yerlerdeki her köprünün başında olacaktır.

1.2. Deli Dumrul'un Ad Alması

Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyede, kahramanın ad alması ile ilgili bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak "deli" sıfatı felsefi, teolojik yönü vurgular. Adı olmayan hiçbir şey var olamaz. Orta Asya kökenli anlatılarda deli: Fizik gücü yüksek, cesur, ruhsal durumu değişkenlik gösteren manasına gelir [Saydam 2013: 164-171]. Ayrıca bir Türkmen atasözünde "*Oğuzuñ arsuñ Türkmeniñ delisine benzer*" şeklinde bir ifade vardır. Buradaki arsız, üç manasıyla karşımıza çıkar: "*Atılğan, saf/temiz ve tümü/hep*" [Sarıyev 1999: 316-317]. Buradan da anlaşılacağı üzere Dumrul'a "deli" lakabının takılması kurumuş bir köprü üzerine kurduğu ve geçmeyenden daha çok para aldığı köprüden dolayı değil; bundan sonraki yapacağı işlerde göstereceği tutumdan dolayıdır.

"Deli Dumrul Kurtlar Kuşlar Âleminde" adlı filmde Deli Dumrul karakterinin ad alma hadisesi biraz daha farklıdır. Deli Dumrul, işlemediği bir cinayeti-bu öldürülen şahıs yine mafyanın içerisinde "Arap Mahmut" lakaplı bir kişidir-tesadüfen üstlenip bu yüzden hapse düşen daha sonra da bu durumu tersine çevirmek suretiyle "üne" kavuşan bir delikanlıdır.

Filmde asıl adı "Durul" olan bu genç hapisten çıktıktan sonra apar topar askere götürülür. Askerde bölücü örgüt mensuplarıyla girilen çatışmada cesaret gösterip orada bulu-

nan asker ve korucuların takdirini kazanan bu zata bir korucu tarafından "Deli Dumrul" adı verilir ve film boyunca da kahraman bu adla anılır.

"Ad alma" motifi, Türk sözlü anlatmalarında önemli bir yere sahiptir. Kahraman değişik sebeplere bağlı olarak ad alabilir. Filmdeki ad alma şekli hem fonetik yakınlıktan (Dumrul/Dumrul) hem de gösterdiği kahramanlıktan dolayıdır ki bu sözlü geleneğe ait bir unsurdur. Senarist bu unsuru gayet başarılı bir şekilde kullanmıştır.

1.3. Deli Dumrul'un Azrail'e Meydan Okuması/ Mafyaya Başkaldırması

Dumrul'un yaptırdığı köprüünün yamacında kurulan obada yiğitlerden birinin canını Azrail'in almasıyla diğer oba sakinleri ağlamaya başlamışlar. Bunun üzerine obaya giden Deli Dumrul'un, bu yiğidin canını kim aldı sorusuna oba sakinleri tarafından "*Tanrı buyruğu ile al kanatlı Azrail*" cevabı verilir. Duruma öfkelenen Deli Dumrul, Azrail'e meydan okur. Hikâyenin bundan sonraki kısmı da Azrail ile Deli Dumrul arasında geçer.

"Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âlemi" adlı filmde askerden dönen Deli Dumrul, işsiz güçsüz gezerken talihsiz bir şekilde gene başı belaya girer ve aralarında husumet bulunan Can Baba ve Hüsnü Baba adındaki iki mafya liderinin arasında kalır. Filmin ilerleyen bölümünde Hüsnü Baba'nın Arap Mahmut'u öldüren kişi olduğu anlaşılır. Can Başkurt'un yanında yer alan Deli Dumrul'un işi, Can Baba'nın kızını korumaktır. Bu koruma işi için askerdeki ve mahalledeki arkadaşlarını yanına alır. Yaşanan bazı talihsiz durumlar neticesinde Can Baba'nın yanından ayrılan Deli Dumrul beraberindeki arkadaşlarıyla müstakil bir grup kurar. Bundan sonraki süreçte Deli Dumrul, mafya ve haksızlıklara karşı mücadeleye devam eder; fakat uğradığı haksız bir suçlama neticesinde yeniden hapse düşer. Filmin ikinci serisinde ise Deli Dumrul, hapisten çıkarak daha büyük örgütlerle mücadeleye girer.

Dede Korkut Kitabı'ndaki "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" adlı hikâyede, Deli Dumrul, Azrail ile giriştiği "can" mücadelesini zor da olsa kazanır. Bu hikâyenin ve mücadelenin temelini cana karşı can teması oluşturur. Filmin her iki serisinde ise Deli Dumrul, mafyaya karşı mücadele eder. Yani Azrail, filmlerde yerini mafyaya, karanlık güçlere bırakmıştır. Fakat bu mücadele, serinin ilk filminde, ilk kırılma anına kadar, şan ve şöhret için yapılırken serinin ikinci filminde onur için yapılır. Senaristin burada göz ardı ettiği husus, Deli Dumrul hikâyesinin temel fikrini oluşturan "cana karşı can" temasıdır.

1.4. Deli Dumrul'un Ailesi

Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâyede, Deli Dumrul'un ailesi ile ilgili olarak çok geniş bilgilere rastlamıyoruz. Azrail'e meydan okumasından dolayı Azrail tarafından canı alınacak olan Deli Dumrul, canına karşı can bulması karşılığında affedileceği için önce yaşlı babası daha sonra yaşlı annesine giderek onların canını ister. Hikâyenin bu kısmına kadar hiç bahsedilmeyen Deli Dumrul'un anne ve babasının yaşlı kimseler olduğunu burada öğreniyoruz. Akabinde anne ve babasından beklentisine karşılık bulamayan Deli Dumrul, helallik almak için eşinin yanına gider. Dolayısıyla burada da bir eşi olduğunu öğreniyoruz. Eşi hakkında teferruatlı bilgiler verilmemekle beraber hikâyenin çizdiği sınırlardan hareketle eşinin orta yaşlarda biri olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Deli Dumrul'un eşiyle helalleşirken iki evladı olduğunu da soyla kısmında görüyoruz:

*"Gözün kimi tutarsa,
Gönlün kimi severse,
Sen ona var,
İki oğlancığı öksüz koma!"*

"Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Deli Dumrul: Hop Dedik" filmlerinde Deli Dumrul'un ailesi hakkında verilen malumat daha geniştir. Serinin ilk filminde Deli Dumrul'un annesinin adı Şükran olup Karadeniz'den İstanbul'a göç eden bir ailenin çocuğudur. Filmin her iki serisinde de Deli Dumrul'un babasından pek fazla söz edilmez. Sadece serinin ilk filminde babanın lotodan büyük ikramiye tutturup kaçtığı bilgisi seyirciye verilir.

Film ve hikâyedeki anne-baba unsurları, olay örgüsünde çok da belirleyici olmaz. Hikâyede Hak Teâlâ'nın gazabının yumuşamasında en önemli etkenlerden olan "eş" figürü, filmlerde karşımıza "sevgili" olarak çıkar. Serinin ikinci filminde Deli Dumrul'un sevgilisi olarak karşımıza çıkan bayan, komiser Esmâ, filmin final sahnesinde Deli Dumrul için kurşunların önüne atılarak canını feda eder. Filmlerde Deli Dumrul evli ve çocuk sahibi değildir.

"Cana karşı can" ikilemi hikâyede "fedakârlık" temasını olgunlaştıran bir unsurken filmlerde bu motif bulunmaz. Lakin fedakârlık teması filmlerin birçok yerinde bulunurken en etkileyici olarak serinin ikinci filminin final sahnesinde karşımıza çıkar. Senarist burada Deli Dumrul'un yüğütlüğüne sevgilisinin ölümüne meydan okuyuşuyla cevap verir. Dede Korkut kitabındaki Duha Koca Oğlu Deli Dumrul hikâyesiyle ciddi bir örtüşme vardır.

2. Zaman-Mekân Unsurları

Dede Korkut Kitabı'ndaki "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde olayların geçtiği yerler: Köprübaşı, oba, Deli Dumrul'un evi, avlanmaya gittiği yer gibi sınırlı mekânlardır.

"Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" filminde ise mafya babası Arap Mahmut'un vurulduğu sokak, hapisane, Deli Dumrul'un askerlik yaptığı yer, Deli Dumrul'un evi, İstanbul'un çeşitli eğlence yerleri ve son olarak yine hapisane gibi yerleri mekân olarak görürüz. Film, ağırlıklı olarak İstanbul'da geçmektedir.

Serinin ikinci filmi olan "Deli Dumrul: Hop Dedik"te ise film bir devam filmi olmasına rağmen ilginç bir şekilde Kayseri'de geçer. Kahraman ve ailesi alakasız bir şekilde Kayseri'ye gider ve olaylar Kayseri'de cereyan eder. Mekânlardaki bu ani değişim açıkçası kurgunun gelişigüzel bir anlayışla yapıldığının göstergesidir.

Anlatılarda bütünlüğün sağlanabilmesi dört sacayağından biri olan mekânın olaya, zamana ve kişilere göre kurgulanmasıyla olur. Serinin ikinci filmi bu açıdan kusurlu ve eksiktir. Mekânda bu şekilde bağımsız bir değişiklik yapılmasının en önemli sebebinin ticari kaygılar olduğu kanaatindeyiz.

Zaman olarak ise Dede Korkut Kitabı'ndaki "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde anlatılan zaman çok net olmamakla birlikte Türklerin İslamiyet'i kabul ettikleri ilk yıllar olmalıdır. Bizi böyle düşünmeye sevk eden en önemli gerekçe, hiç şüphesiz "din algısındaki" ikilemdir. Azrail'e başkaldırma bunun en bariz ifadesidir. Olayın gerçekleşme zamanı ise birkaç gündür.

Her iki filmde de zaman günümüz dünyasıdır. Bu seyirciye kıyafetler, kullanılan araç-gereçler, konuşulan dil, kullanılan üslup ve diğer görsel öğelerle verilir. Sinema filmi olduğu için olayların daha geniş bir zamana yayıldığını görmekteyiz.

3. Olay Örgüsü

Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Hikâyesinin Olay Örgüsü	Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde Filminin Olay Örgüsü	Deli Dumrul: Hop Dedik Filminin Olay Örgüsü
<ul style="list-style-type: none"> * Kuru bir çayın üstüne Deli Dumrul'un köprü yaptırdı geçenden otuz üç akça geçmeyenden döverek kırk akça alması. * Köprü'nün yamacına bir çadırın kurulması, çadırdaki yiğitlerden birinin ölüm haberini Deli Dumrul'un alması. * Deli Dumrul'un yığıdın canını alanın al kanatlı Azrail olduğunu duyunca sinirlenip Azrail'e meydan okuması. * Hak Teâlâ'nın bu duruma sinirlenip Azrail'e Deli Dumrul'un canını alma görevini vermesi. * Bu emir üzerine Azrail'in Deli Dumrul'a görünüp mücadele etmesi. * Azrail ile mücadeleden yenik ayrılan Deli Dumrul'un canını bağışlaması için Azrail'den medet dilenmesi ve buna karşılık Azrail'in Deli Dumrul'u Allah'a yöneltmesi. * Deli Dumrul'un Allah'a canını bağışlaması için dua etmesi, Allah'ın da bunu "cana karşı can" şartıyla kabul etmesi. * Deli Dumrul'un "cana karşı can" dilenmek için öce ihtiyar babası daha sonra ihtiyar anasına gidip yardım istemesi. * Helalleşmek için yanına 	<ul style="list-style-type: none"> * Durul'un tesadüfen geçtiği sokakta bir cinayete şahitlik edip başkasının yerine hapse girmesi ve sonradan bu suçu kabullenmesi. * Hapisten çıkar çıkmaz askere alınması ve burada bölücü örgütle girilen bir silahlı çatışmada kurşunların üzerine atılıp silah arkadaşları tarafından kendisine "Deli Dumrul" adının verilmesi. * Askerden döndükten sonra tesadüfen iki mafya grubunun (Hüsnü Baba ve Can Baba) arasında kalıp safını Can Baba'dan yana tutması. * Askerdeki korucu arkadaşlarının da katılımıyla kendine özel bir ekip oluşturup Can Baba'nın kızı Fatoş'a yakın korumalık yapması. * Hüsnü Baba'nın, Deli Dumrul'u tesadüfen üstlendiği ve kendisine şöhret olarak kullandığı cinayetin asıl failinin kendisinin olduğunu söyleyip Deli Dumrul'u taraf değiştirmeye zorlaması ve bunun üzerine Deli Dumrul'un mafyaya karşı ayaklanması. * Bir zamanlar yanlarında olan Deli Dumrul'un kendilerine başkaldırdığını gören mafyanın Deli Dumrul'a kumpas kurarak Deli Dumrul'u hapse attırması. 	<ul style="list-style-type: none"> * Bir kumpas neticesinde hapse giren Deli Dumrul'un hapiste bilge bir kişi olan "İhsan Bey" ve onun çırağı olan "Alperen"le tanışması. * Baş komiser Semih ve Komiser Zeynep'in, Deli Dumrul'u, İhsan Bey'i ve Alperen'i uğradıkları iftiralardan aklayıp kurtarması. * Tefeci Salim'in elinden kan kusan mahallelinin Deli Dumrul'u bir umut olarak görmeleri ve Deli Dumrul'un Tefeci Salim ve adamlarına karşı ezilenlerin yanında mücadeleye girişmesi. * Yabancı istihbarat servisleriyle hareket eden ve Komiser Zeynep'in babası olan Maça Beyi'nin kumpas kurdurarak İhsan Bey'i öldürmesi ve olayın failerini bulmak için baş komiser Semih ve Emniyet Müdürü Yavuz Türk'ün büyük bir operasyon başlatması. * Dumrul'un da artık emniyette gizli görevli olarak operasyonlara müdahil olması ve Maça Beyi'ni yakalamak için başlatılan operasyon sırasında Baş komiser Semih'in şehit edilmesi. * Annesi de başka bir operasyon sırasında şehit edilen Baş komiser Semih'in kızı Feyza'nın Deli Dumrul tarafından korunması. * Komiser Zeynep'in aradıkları Maça Beyi'nin kendi babası olduğunu öğrenmesi. * Maça Beyi'nin adamlarının Deli

<p>geldiği eşinin Deli Dumrul'a canını vermek istemesi karşısında bu duruma razı olmayan Deli Dumrul'un Hak Teâlâ'ya yalvarması.</p> <p>*Bu yakanşın Hak Teâlâ'nın hoşuna gitmesi Deli Dumrul ve eşine yüz kırk yıl ömür verip ihtiyar anne ve babasının canını alması.</p>		<p>Dumrul'a kumpas kurmaları, bu kumpası Komiser Zeynep'in önlemek için Deli Dumrul'un yanına gelmesi ve bu sırada kurşunların önüne atılarak Deli Dumrul'un yerine can vermesi.</p>
---	--	--

3.1. "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" Hikâyesi, "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Deli Dumrul: Hop Dedik" İsimli Filmlerdeki Benzerlikler

- Deli Dumrul, kahraman, gözü kara, cesur, mert bir tiptir.
- Fedakârlık teması işlenmiştir.
- Meydan okuma, başkaldırı vardır.

3.2. "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" Hikâyesi, "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Deli Dumrul: Hop Dedik" İsimli Filmlerdeki Farklılıklar

- "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde, kahramanın ad alması bölümü yok iken "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" adlı filmde vardır.
- "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde, olaylar birbirine bağlanıp tesadüflere yer verilmezken "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Deli Dumrul: Hop Dedik" adlı filmlerde olaylar arasındaki geçiş tesadüflerle sağlanır (kahraman tesadüfen bir cinayete tanıklık eder, tesadüfen mafya kavgasının ortasında kalır).
- "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde, en önemli unsur "cana karşı can" pazarlığı iken "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Deli Dumrul: Hop Dedik" isimli filmlerde böyle bir pazarlık söz konusu değildir.
- "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde, kahramanın üslubu dönemin dil özelliklerini bünyesinde barındırırken "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Deli Dumrul: Hop Dedik" isimli filmlerde kahramanın dili sokak argosudur.
- "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde, kahramanın ailesi ile ilgili ayrıntıya yer verilmezken "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Deli Dumrul: Hop Dedik" adlı filmlerde aile ayrıntılı bir şekilde tanıtılır.
- "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde, kahramanın arkadaşları hakkında fazla bilgi verilmezken "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve "Deli Dumrul: Hop Dedik" isimli filmlerde kahramanın arkadaşlarıyla ilgili ayrıntıya yer verilir.
- Dede Korkut Kitabı'nın diğer hikâyelerinde olduğu gibi olayların düğümlendiği, çaresiz kalındığı yerde Dede Korkut gelerek ya da Dede Korkut'a danışılarak olaylar çözüme kavuşturulur iken "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde, kahraman sıkıştığı yerde

"şairin biri" diyerek hayalî bir varlığa (aslında yine kendisine) sorunları çözdürür, onun ağzından olayları nihayete erdirir.

Sonuç

Gelenek kavramı, içerisinde süreklilik barındırdığı için aynı zamanda bünyesinde kendisini güncellemeye yönelten bir özelliğe sahiptir. Bu özellik kaybolmadığı sürece her gelenek değişerek gelişir. Ancak, geleneği oluşturan özellik kaybolduğunda, gelenek de kaybolur. Burada önemli olan geleneğin içinde yaşayan ve geleneği kullanan insanların bu öze sahip çıkmalarıdır. Tüketim toplumunun bir neticesi olarak her adımda tüketilmeye çalışılan geleneğe ait unsurlar, günün şartlarına uyulanırken bozulmakta ve yozlaştırılmaktadır. Asıl olan, geleneğe ait unsurların değişimini geliştirerek sağlamaktır. Ekonomik kaygılarla yapılan faaliyetler maalesef geleneğin barındırdığı özü bozmaktadır.

Dede Korkut Kitabı'nın önemli hikâyelerinden olan "Duha Koca Oğlu Deli Dumrul" hikâyesinde de durum böyledir. Bu hikâyeden hareketle beyaz perdeye aktarılan "Deli Dumrul: Kurtlar Kuşlar Âleminde" ve onun devamı niteliğinde olan "Deli Dumrul: Hop Dedik" adlı sinema filmleri, ilhamlarını bu hikâyeden almalarına rağmen hikâyeyi kurgusal olarak bozmuş ve hikâyeyi bu hâliyle seyirciye sunmuştur. Çeşitli internet sitelerinde yaklaşık üç milyon kişi tarafından seyredilen bu filmler geniş bir tüketim kitlesine hitap etmekte ve nispeten bu kitleyi etkilemektedir. Kendi doğal akışı içerisinde devam etmesi gereken geleneksel yapı güncellenirken bozulmaya uğramıştır. Bu konuda yapılması gereken, yapım ve üretim aşamasında geleneği tanıyan halk bilim uzmanlarından yardım alınmasıdır. Alınacak bu yardım, bir taraftan geleneği diri tutarken diğer taraftan güncellenmenin doğru yapılmasını sağlar.

KAYNAKÇA

- 📖 ABDULLA K. [2012]. *Mitten Yazıya veya Gizli Dede Korkut*, akt. Ali Duyamaz, Ankara: Ötügen Yay.
- 📖 BORATAV P. N. [1982]. *Folklor ve Edebiyat I*, İstanbul: Adam Yay.
- 📖 EKİCİ M. [2004]. "Halk Bilim Araştırmalarında Üçüncü Boyut", *TÜBAR*, S. 15, ss. 13-20.
- 📖 EKİCİ M. [2004]. *Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri*. Ankara: Geleneksel Yay.
- 📖 EKİCİ M. [2004]. "Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme", *Millî Folklor*, S. 80, ss. 33-38.
- 📖 ELİUZ Ü. [1999]. "Dede Korkut Hikâyelerinde Tipler", *Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., ss. 139-156.
- 📖 ERGİN M. [1997]. *Dede Korkut Kitabı I (Giriş- Metin- Faksimile)*, Ankara: TDK Yay.
- 📖 ERSOY R. [2009]. *Sözlü Tarih Folklor İlişkisi*, Ankara: Akçağ Yay.
- 📖 KAYA M. [2004]. "Türk Halk Edebiyatında Deli Dumrul ve Dünya Kültüründeki İzleri", *Folklor/ Edebiyat*, C.10, ss. 235-238.
- 📖 ÖĞÜT EKER G. [2008]. "Gelenekten Geleceğe Halk Edebiyatı", *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. (Editör: M. Öcal ÖĞÜZ), Ankara: Grafiker Yay., ss. 329-330.
- 📖 ÖRNEK VEYİS S. [1973]. *Budun Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- 📖 ÖZDAMAR F. [2014]. "Dede Korkut Kitabı'nın Çağdaş Müzik Sanatçıları Üzerindeki Tesiri", *Millî Folklor*, S. 101, ss. 125-137.

- 📖 SARIYEV E. [1999]. "Dede Korkut'ta Geçen Bazı Gelenek-Görenekler, Halk İnanışları, Deyimler ve Bugün Türkmenistan'daki İzleri", Uluslararası Dede Korkut Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yay., ss. 311-320.
- 📖 Saydam, B. [2013]. *Deli Dumrul'un Bilinci "Türk İslam Ruhu" Üzerine Bir Kültür Psikolojisi Denemesi*. İstanbul: Metris Yay.
- 🌐 <http://www.hdfilmsaati.org/deli-dumrul-izle.html> (E.T: 10.09.2015).